

Utbildningsdepartementet

**Fler obehöriga lärare och förskollärare ska kunna nå
en behörighetsgivande examen genom VAL**

Sammanfattning

Denna promemoria har utarbetats inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). I promemorian lämnas förslag som syftar till att det ska bli fler behöriga och legitimerade lärare och förskollärare i skolväsendet.

Vidareutbildning av lärare och förskollärare (VAL) är en särskild satsning på bl.a. vidareutbildning för yrkesverksamma lärare och pedagogisk personal inom förskolan som saknar en behörighetsgivande examen. Vidareutbildningen regleras i förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller högskoleexamen. Obehöriga lärare som har förutsättningar att nå en behörighetsgivande examen inom ramen för en utbildning enligt förordningen kan studera upp till 120 högskolepoäng. Obehöriga lärare och förskollärare som har varit yrkesverksamma i skolan eller förskolan under minst åtta år och som uppfyller vissa krav har möjlighet att uppnå en behörighetsgivande examen snabbare, genom att studera 30 högskolepoäng inom den utbildningsvetenskapliga kärnan. För den kortare utbildningsvägen krävs det bl.a. att den sökande har arbetat under åtta år före den 1 juli 2015 samt har varit anställd som lärare eller förskollärare den 1 december 2013. Dessa villkor har hindrat vissa sökande som har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen att studera inom VAL.

I remisspromemorian föreslås därför att de detaljerade datumkraven för när yrkesverksamheten ska ha ägt rum tas bort. Kravet på att ha varit anställd som förskollärare tas också bort då många som har arbetat länge inom förskolan och utfört kvalificerade arbetsuppgifter inte varit formellt anställda som förskollärare. I remisspromemorian föreslås även att pedagogisk personal som medverkar i undervisningen i förskolan får möjlighet att studera upp till 90 högskolepoäng inom VAL för att nå en behörighetsgivande examen och legitimation som förskollärare. Då bedömning och validering av reell kompetens är en central del inom VAL lämnas också förslag som innebär att det tydliggörs att VAL-lärosätena får använda sig av särskilda prov för att bedöma den sökandes behörighet och vilka kurser som kan tillgodoräknas. Slutligen görs också vissa språkliga och redaktionella ändringar i förordningen för att den ska bli mer lättläst.

Förordningsändringarna föreslås träda i kraft den 15 april 2020.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
1. Möjligheterna för obehöriga lärare och pedagogisk personal inom förskolan att nå en behörighetsgivande examen inom VAL är för snäva	12
1.1 Lärarbristen är alarmerande	12
1.2 VAL är en vidareutbildning som syftar till att öka andelen lärare och förskollärare med en behörighetsgivande examen och legitimation	13
1.3 Det finns två utbildningsvägar inom VAL	14
1.4 VAL erbjuds av åtta lärosäten och finansieras med särskilda medel	15
1.5 Intresset för VAL är stort men ändå kan många inte påbörja utbildningen	16
2. Nuvarande reglering av VAL-utbildningarna	17
2.1 Vad krävs för behörighet för studier inom VAL?	17
2.2 Hur genomförs utbildningen?	17
2.3 Vilka krav ställs för examen för studenter med viss yrkeserfarenhet?	18
2.4 Ansökan och antagning i praktiken	19
2.4.1 VAL är en skraddarsydd vidareutbildning.....	19
2.4.2 Lärare har möjlighet att studera högst 120 högskolepoäng inom VAL.....	19
2.4.3 Lärare och förskollärare med tillräcklig arbetslivserfarenhet har möjlighet att få en examen efter att ha studerat 30 högskolepoäng inom VAL.....	20
2.4.4 Sökandens kunskaper bedöms inför antagning	20
2.4.5 För sökande som inte är aktuella för studier ges ett informerat avslag	21
3. VAL-förordningen ska ändras för att fler ska kunna nå en lärar- eller förskolläraryexamen inom VAL	21
3.1 En anställning som förskollärare ska inte vara ett krav för utbildning inom VAL.....	21
3.2 Kravet på att en sökandes yrkeserfarenhet ska härröra från tiden före den 1 juli 2015 för att få gå den kortare utbildningen tas bort	25
3.3 Kravet på att ha varit anställd som lärare eller förskollärare den 1 december 2013 för att få gå den kortare utbildningen tas bort	27
3.4 Bedömning av behörighet till VAL ska kunna göras genom särskilt prov	28
3.5 Fler obehöriga i förskolan ska kunna studera längre inom VAL.....	32
3.6 Förordningen justeras språkligt och redaktionellt för att bli tydligare.....	37
3.7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	38
3.8 Konsekvenser	38

3.8.1 Vilka som i första hand berörs av förslagen.....	38
3.8.2 Konsekvenser för VAL-lärosäten.....	39
3.8.3 Konsekvenser för andra lärosäten med examenstillstånd för förskolläraryrket.....	40
3.8.4 Konsekvenser för studenter.....	40
3.8.5 Konsekvenser för skolhuvudmän.....	40
3.8.6 Konsekvenser för barn och elever.....	41
3.8.7 Ekonomiska konsekvenser.....	41
3.8.8 Konsekvenser i fråga om jämställdhet mellan kvinnor och män	42
3.8.9 Konsekvenser för integrationspolitiken.....	43
3.8.10 Konsekvenser för företag och enskilda huvudmän	43

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller förskollärarexamen

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller förskollärarexamen¹

dels att 10 och 11 §§ ska upphöra att gälla,

dels att rubriken till förordningen samt 1, 2, 5, 8, 9, 14, 17 och 18 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast efter 16 § ska lyda "Förkortad utbildning för studenter med yrkeserfarenhet".

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förordning om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller förskollärarexamen

Förordning om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar i form av vidareutbildning av lärare och pedagogisk personal inom förskolan som leder till lärar- eller förskollärarexamen

1 §²

I denna förordning finns det bestämmelser om

1. utfärdande av vissa examina som kan vara behörighetsgivande för legitimation enligt 2 kap. 16 § skollagen (2010:800), och

2. högskoleutbildningar som anordnas med särskilda medel och som syftar till att *erbjuda* lärare och pedagogisk personal

2. högskoleutbildningar *i form av vidareutbildningar av lärare och pedagogisk personal*

---

¹ Senaste lydelse av förordningens rubrik 2013:831.

² Senaste lydelse 2013:831.

vidareutbildningar av lärare och förskollärare så att de uppnår en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation enligt 2 kap. 16 § skollagen.

inom förskolan som anordnas med särskilda medel och som syftar till att studenterna ska uppnå en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som lärare eller förskollärare enligt 2 kap. 16 § skollagen

2 §

Med huvudman avses i denna förordning den som enligt skollagen (2010:800) är huvudman inom skolväsendet.

Med högskolor avses i denna förordning även universitet.

5 §³

Ansökan enligt 4 § prövas av en högskola som anordnar utbildning som kan leda till en sådan behörighetsgivande examen som avses i 2 kap. 16 § skollagen (2010:800).

Den som uppfyller sådana krav som kan anses motsvara de som har gällt för en examen ska få ett examensbevis av högskolan. Högskolan ska pröva om en sökandes tidigare utbildning eller verksamhet kan godtas för att han eller hon ska anses uppfylla kraven.

Den som uppfyller sådana krav som kan anses motsvara de som har gällt för en examen ska få ett examensbevis av högskolan. Högskolan ska pröva om en sökandes tidigare utbildning eller verksamhet kan godtas för att han eller hon ska anses uppfylla kraven. *Prövningen får utföras genom kompletterande prov eller andra uppgifter.*

8 §⁴

För behörighet till utbildning enligt denna förordning gäller 9–11 §§ i stället för bestämmelserna om grundläggande och särskild behörighet i 7 kap. 5, 8–11, 25 och 28–31 a §§ högskoleförordningen (1993:100) samt 7 kap. 24 § högskoleförordningen i fråga om hänvisningen till 5 § samma kapitel.

För behörighet till utbildning enligt denna förordning gäller 9 § i stället för bestämmelserna om grundläggande och särskild behörighet i 7 kap. 5, 8–11, 25 och 28–31 a §§ högskoleförordningen (1993:100) samt 7 kap. 24 § högskoleförordningen i fråga om hänvisningen till 5 § samma kapitel.

---

³ Senaste lydelse 2010:800.

⁴ Senaste lydelse 2013:831.

Bestämmelserna om undantag från något eller några behörighetsvillkor i 7 kap. 3 § högskoleförordningen gäller även behörighetsvillkor som uppställs i denna förordning.

Första och andra styckena och 9–11 §§ gäller inte behörighet till utbildning som avses i förordningen (2010:2021) om tillträde till utbildning som leder till yrkeslärarexamen.

Första och andra styckena och 9 § gäller inte behörighet till utbildning som avses i förordningen (2010:2021) om tillträde till utbildning som leder till yrkeslärarexamen.

9 §⁵

Behörighet för utbildning enligt denna förordning som ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som lärare enligt 2 kap. 16 § skollagen (2010:800) har den som saknar en sådan examen, om han eller hon

1. på grund av tidigare högskoleutbildning, tidigare motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet som lärare har förutsättningar att uppnå en behörighetsgivande examen för legitimation som lärare enligt denna förordning, och

2. är *verksam* som lärare hos en sådan huvudman som avses i 2 §.

1. på grund av tidigare högskoleutbildning, tidigare motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet som lärare *eller i undervisningen i förskolan* har förutsättningar att uppnå en behörighetsgivande examen för legitimation som lärare *eller förskollärare inom ramen för en utbildning* enligt denna förordning, och

2. är *verksam* som lärare *i skolväsendet eller medverkar i undervisningen i förskolan.*

Högskolan får ställa krav på att den sökande ska utföra kompletterande prov eller andra uppgifter för att kunna bedöma om de förutsättningar som anges i första stycket 1 är uppfyllda.

14 §⁶

Utbildning enligt denna förordning som ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som lärare enligt 2 kap. 16 § skollagen (2010:800) får för en student sammanlagt omfatta högst 120 högskolepoäng.

Utbildning enligt denna förordning som ska leda till *förskollärarexamen enligt 19 § ska* för en

Utbildning enligt denna förordning som ska leda till *en exa-*

⁵ Senaste lydelse 2013:831.

⁶ Senaste lydelse 2013:831.

student sammanlagt omfatta 30 högskolepoäng inom den utbildningsvetenskapliga kärnan.

Utbildning ska anordnas på minst kvartstid. Om utbildningen ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som lärare, får den dock för en student pågå under högst fyra år.

men som kan vara behörighetsgivande för legitimation som förskollärare enligt 2 kap. 16 § skollagen får för en student sammanlagt omfatta högst 90 högskolepoäng.

Utbildning ska anordnas på minst kvartstid. Om utbildningen ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som lärare, får den för en student pågå under högst fyra år. Om utbildningen ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som förskollärare, får den för en student pågå under högst tre år.

17 §⁷

I 19–22 och 25–29 §§ anges särskilda krav för att avlägga förskolläraryrkes-, grundläraryrkes-, ämnesläraryrkes- eller yrkesläraryrkesexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100). Dessa krav gäller bara för studenter som

1. har arbetat i skolväsendet i en eller flera anställningar som lärare eller förskollärare under sammanlagt minst åtta läsår eller motsvarande under de senaste 15 åren före såväl den 1 juli 2015 som den dag utbildningen ska vara slutförd,

2. var anställda som lärare eller förskollärare i skolväsendet den 1 december 2013, och

3. inom ramen för utbildning enligt denna förordning har fullgjort studier inom den utbildningsvetenskapliga kärnan om 30 högskolepoäng.

Utbildning enligt denna förordning som ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som förskollärare, grundläraryrkesläraryrkes- eller yrkesläraryrkesexamen enligt 2 kap. 16 § skollagen får, om inte annat anges i 18 §, omfatta studier inom den utbildningsvetenskapliga kärnan om 30 högskolepoäng, om studenten

1. har arbetat i skolväsendet i en eller flera anställningar som lärare eller inom ramen för en anställning har medverkat i undervisningen i förskolan under sammanlagt minst åtta läsår eller motsvarande, varav minst tre sammanhängande läsår, före den dag som infaller ett år innan utbildningen påbörjas,

2. var anställd som lärare i skolväsendet eller inom ramen för en anställning medverkade i undervisningen i förskolan den

⁷ Senaste lydelse 2013:831.

dag som infaller ett år innan utbildningen påbörjas, och

3. i övrigt bedöms uppfylla de krav för att avlägga förskolläraryrkes-, grundläraryrkes-, ämnesläraryrkes- eller yrkesläraryrkesexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) som anges i 19–22 och 25–29 §§.

Högskolan får ställa krav på att studenten ska utföra kompletterande prov eller andra uppgifter för att kunna bedöma om de krav som anges i första stycket 3 är uppfyllda.

18 §⁸

I 23, 24, 27 och 28 §§ anges särskilda krav för att avlägga ämnesläraryrkesexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100). Dessa krav gäller bara för studenter som utbildning enligt denna förordning som ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som ämneslärare enligt 2 kap. 16 § skollagen får omfatta studier inom den utbildningsvetenskapliga kärnan om 30 högskolepoäng, om studenten

1. har en examen från en högskoleutbildning som varit avsedd att ge kompetens för yrkesverksamhet som pedagog i skolväsendet i något eller några av undervisningsämnena dans, teater eller rörelse och drama eller en motsvarande utländsk examen,

2. bedriver undervisning i skolväsendet som huvudsakligen avser det eller de ämnen som avses i 1,

3. har arbetat sammanlagt minst ett läsår eller motsvarande i en eller flera anställningar som lärare i skolväsendet eller med arbetsuppgifter som liknar undervisning inom skolväsendet,

4. var anställda som lärare i skolväsendet den 1 december 2013, och

5. inom ramen för utbildning enligt denna förordning har fullgjort studier inom den utbildningsvetenskapliga kärnan om 30 högskolepoäng.

4. var anställd som lärare i skolväsendet den dag som infaller ett år innan utbildningen påbörjas, och

5. i övrigt bedöms uppfylla de krav för att avlägga ämnesläraryrkesexamen enligt bilaga 2 högskoleförordningen (1993:100) som anges i 23, 24, 27 och 28 §§.

---

⁸ Senaste lydelse 2013:831.

Högskolan får ställa krav på att studenten ska utföra kompletterande prov eller andra uppgifter för att kunna bedöma om krav som anges i första stycket 5 är uppfyllda.

Denna förordning träder i kraft den 15 april 2020.

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2018:1509) om ändring i förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller förskollärarexamen

Härigenom föreskrivs att 8 § förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller förskollärarexamen istället för lydelsen enligt förordningen (2018:1509) om ändring i den förordningen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §⁹

För behörighet till utbildning enligt denna förordning gäller 9–11 §§ i stället för bestämmelserna om grundläggande och särskild behörighet i 7 kap. 5–6, 25 och 28–31 a §§ högskoleförordningen (1993:100) samt 7 kap. 24 § högskoleförordningen i fråga om hänvisningen till 5–5 b §§ samma kapitel.

Bestämmelserna om undantag från något eller några behörighetsvillkor i 7 kap. 3 § högskoleförordningen gäller även behörighetsvillkor som uppställs i denna förordning.

Första och andra styckena och 9–11 §§ gäller inte behörighet till utbildning som avses i förordningen (2010:2021) om tillträde till utbildning som leder till yrkeslärarexamen.

För behörighet till utbildning enligt denna förordning gäller 9 § i stället för bestämmelserna om grundläggande och särskild behörighet i 7 kap. 5–6, 25 och 28–31 a §§ högskoleförordningen (1993:100) samt 7 kap. 24 § högskoleförordningen i fråga om hänvisningen till 5–5 b §§ samma kapitel.

Första och andra styckena och 9 § gäller inte behörighet till utbildning som avses i förordningen (2010:2021) om tillträde till utbildning som leder till yrkeslärarexamen.

---

⁹ Senaste lydelse 2013:831.

1. Möjligheterna för obehöriga lärare och pedagogisk personal inom förskolan att nå en behörighetsgivande examen inom VAL är för snäva

1.1 Lärarbristen är alarmerande

Det råder en stor brist på behöriga och legitimerade lärare och förskollärare inom alla skolformer. Statens skolverk har fått i uppdrag av regeringen att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier (U2016/02335/S). Enligt Skolverkets prognos¹⁰ finns det under perioden 2017 till 2031 ett totalt rekryteringsbehov av 187 000 heltidstjänster varav 77 000 tjänster behöver tillföras inom periodens första fem år. Det motsvarar ett årligt rekryteringsbehov av ca 12 500 lärare och förskollärare. Störst är behovet av förskollärare där ca. 4 000 personer skulle behöva examineras varje år.

Skolverkets prognos bygger på att de behöriga lärare och förskollärare som arbetar inom skolväsendet i dag stannar kvar och att tillsvidareanställda obehöriga lärare och förskollärare blir behöriga. Att det finns obehöriga lärare eller förskollärare som är fast anställda kan exempelvis bero på att kraven för behörighet och legitimation såg annorlunda ut vid den tidpunkt då personen anställdes, men att förutsättningarna har ändrats i samband med införandet av kravet på lärarlegitimation. De personer som inte har kompletterat för att uppnå en behörighetsgivande examen för legitimation kan därför vara tillsvidareanställda men obehöriga. År 2016 fanns det 23 500 tillsvidareanställda lärare som saknade behörighet för den skolform, årskurser eller ämnen som de undervisade i. Dessutom fanns 3 100 obehöriga förskollärare. Det fanns alltså sammanlagt 26 600 tillsvidareanställda lärare och förskollärare som saknade behörighet för de ämnen eller de årskurser där de undervisade.

En annan förutsättning i Skolverkets prognos är att obehöriga lärare och förskollärare som är visstidsanställda ersätts med behörig personal. År 2016 var 12 000 personer utan pedagogisk examen¹¹ visstidsanställda som lärare i skolan. Kompletterande vägar till läraryrket där obehöriga lärare och pedagogisk personal inom förskolan kan få nytta av eventuella tidigare

---

¹⁰ Skolverket (2017). Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier Dnr (U2016/02335/S)

¹¹ Eftersom alla lärarkategorier inom skolväsendet inte behöver en lärarlegitimation för att vara behöriga förekommer begreppet "pedagogisk examen" vilket omfattar personer som har tagit ut examensbevis för lärarexamen, förskollärarexamen eller fritidspedagogexamen.

studier och yrkeserfarenhet kan bidra till att dessa personer når en behörighetsgivande examen som lärare eller förskollärare på ett mer effektivt och ändamålsenligt sätt.

1.2 VAL är en vidareutbildning som syftar till att öka andelen lärare och förskollärare med en behörighetsgivande examen och legitimation

VAL används i dagligt tal som en förkortning på vidareutbildning av lärare och syftar på en särskild utbildningssatsning för att få fler behöriga och legitimerade lärare och förskollärare. Utbildningarna inom VAL ska bidra till att säkra kvaliteten i undervisningen genom att ge yrkesverksamma lärare och förskollärare och annan pedagogisk personal inom förskolan möjlighet att komplettera sina tidigare påbörjade studier. Syftet är att öka andelen lärare och förskollärare med en behörighetsgivande examen för legitimation som lärare eller förskollärare i skolväsendet. Satsningen omfattar både lärare, förskollärare och pedagogisk personal som är anställda hos offentliga huvudmän, enskilda huvudmän eller som är anställda av ett företag som anordnar undervisning på entreprenad.

År 2007 inledde regeringen en satsning på vidareutbildning av yrkesverksamma lärare som saknar lärarexamen. Regeringen beslutade om förordningen (2007:224) om högskoleutbildning för vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen. Verksamma lärare utan en behörighetsgivande lärarexamen kunde studera maximalt 60 högskolepoäng (hp) för att nå en examen. Senare justerades poängomfattningen till totalt 120 hp varav maximalt 60 hp inom det allmänna utbildningsområdet. Satsningen kom att kallas VAL och var en efterföljare på tidigare satsningar på särskilda utbildningar för lärare, SÄL I – III.

År 2011 infördes en ny lärarutbildning. En tidigare allmän lärarexamen ersattes av fyra nya examina: förskolläraryxamen, grundläraryxamen, ämnesläraryxamen och yrkesläraryxamen.

Samma år infördes även en lärarlegitimation och bestämmelser i skollagen (2010:800) om att i huvudsak endast legitimerade lärare och förskollärare får anställas tillsvidare och bedriva och ansvara för undervisningen (2 kap. skollagen).

Den nya lärarutbildningen och kravet på lärarlegitimation medförde att vissa yrkesverksamma lärare som hade påbörjat en lärarutbildning mot en äldre

examen kom i kläm. Det fanns också yrkesverksamma förskollärare med omfattande tidigare utbildning och lång yrkeserfarenhet som saknade en behörighetsgivande examen och legitimation. Obehöriga lärare med ämneskompetens och lång yrkeserfarenhet behövde en ändamålsenlig utbildningsväg till examen. Ett sätt att möjliggöra för dessa grupper att slutföra sina utbildningar och kunna nå en behörighetsgivande examen för legitimation utan att behöva läsa in mer än vad som saknades var att göra bestämmelserna om VAL mer flexibla, bl.a. genom att öka poängutrymmet för lärare och att skapa en kortare utbildningsväg för lärare och förskollärare med tidigare ämnesstudier och viss yrkeserfarenhet.

Mot den bakgrunden ersattes den tidigare förordningen med förordningen (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar för vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar lärar- eller förskolläraryxamen. Satsningen kom att kallas VAL II och den nya förordningen benämns i denna promemoria fortsättningsvis VAL-förordningen. För personer som påbörjat en utbildning mot en äldre lärarexamen infördes också bestämmelser som gav möjligheten till lärosäten att utfärda sådana examensbevis.

1.3 Det finns två utbildningsvägar inom VAL

VAL riktar sig till yrkesverksamma lärare och förskollärare som på grund av tidigare högskoleutbildning, tidigare motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet har förutsättningar att uppnå en behörighetsgivande examen för legitimation som lärare eller förskollärare inom ramen för utbildningarna. Det finns två utbildningsvägar inom VAL:

- Studier som ska leda till en behörighetsgivande examen för legitimation som lärare får omfatta kurser i ämnen och den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) om högst 120 hp.
- För den som har arbetat som lärare eller förskollärare i en eller flera anställningar under minst åtta år och har de ämneskunskaper som krävs för en lärar- eller förskolläraryxamen finns en kortare utbildningsväg som omfattar 30 hp UVK.

För yrkesverksamma förskollärare som saknar en förskolläraryxamen är den andra utbildningsvägen den enda utbildningsvägen inom VAL.

Den sökande har möjlighet att examineras mot en äldre examen om han eller hon har påbörjat sin utbildning då den examensordningen gällde. Det har

gjort utbildningsvägarna till en lärarexamen inom VAL mer flexibla. Det kan t.ex. innebära att en sökande som har påbörjat ämnesstudier då en viss examensordning gällde kan komplettera sina studier inom VAL för att kunna få en examen enligt en äldre examensordning.

1.4 VAL erbjuds av åtta lärosäten och finansieras med särskilda medel

Åtta lärosäten erbjuder VAL: Umeå universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Malmö universitet, Karlstads universitet, Högskolan Dalarna och Jönköping University. Umeå universitet har ett nationellt samordningsansvar och leder en nationell ledningsgrupp för VAL där samtliga åtta lärosäten har representanter. I ledningsgruppen ingår även representanter från Skolverket, Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund.

VAL-lärosätena sammanställer statistik över antal sökande och antagna, har en fortlöpande dialog om bedömningen av de sökandes reella kompetens och har en samlad överblick av kurser och möjliga studievägar. VAL-lärosätena har också arbetat med utveckling av validering och ändamålsenliga kurser, vilket bland annat har redogjorts för i två rapporter: Validering av förskolepedagogiskt område och Validering av ämnesdidaktik inklusive metodik.

Utbildningarna inom VAL finansieras med särskilda medel som aviseras i budgetpropositionen. För 2019 avsattes 115 miljoner till VAL vilket motsvarar 1 220 helårsstudenter. Ersättningen är 86 563 kr per student och år, vilket är något högre än ersättningen inom de reguljära lärarutbildningarna. VAL-lärosätena får också ersättning för arbetet med tillgodoräknande, studieplanering och samordning av VAL. Hittills har samtliga behöriga sökande kunnat antas till VAL.

Under perioden höstterminen 2013 till vårterminen 2017 har sammanlagt 1 750 studenter uppnått en behörighetsgivande examen inom VAL av vilka 1 640 personer blivit legitimerade av Skolverket. Av dessa var 1 250 personer behöriga att undervisa i grundskolan. Inom VAL är det dock vanligt att legitimationen omfattar flera skolformer; 63 procent av de behöriga grundskollärarna var även behöriga att undervisa i gymnasieskolan och på motsvarande nivå inom den kommunala vuxenutbildningen.

1.5 Intresset för VAL är stort men ändå kan många inte påbörja utbildningen

Under åren har det funnits ett stort intresse för VAL-utbildningarna. Universitetskanslersämbetet (UKÄ), som har fått i uppdrag av regeringen att följa och utvärdera satsningen på VAL (U2013/06568/UH), har i rapporten Bättre studievillkor kan ge fler behöriga lärare (rapport 2018:16) bl.a. sammanställt statistik över antalet sökande till VAL under perioden hösten 2013 till våren 2017.

Precis som till andra högskoloutbildningar är inte alla som söker till VAL behöriga till utbildningen. Hittills har dock alla som av VAL-lärosätena bedömts behöriga antagits. Uttrycket ”Aktuella för studier” i tabellen nedan avser sökanden som har bedömts behöriga och dessutom har förutsättningar att nå en behörighetsgivande examen inom VAL.

Tabell 1: Antalet sökande och aktuella för studier till VAL.

	Totalt antal sökande	Andel aktuella för studier (procent)	Sökande endast en gång	Andel aktuella för studier (procent)
HT 13	840	65	650	75
VT 14	570	68	420	77
HT 14	1550	69	1230	69
VT 15	960	66	740	74
HT 15	1600	56	1210	62
VT 16	1140	52	840	59
HT 16	1570	49	1150	52
VT 17	1130	43	890	42

I tabell 1 visas antal sökande totalt och de som sökt endast en gång¹² samt hur stor andel som var aktuella för studier, dvs. som antagits till utbildningen. Det kan konstateras att andelen som bedöms aktuella för studier har minskat över tid. Det finns således ett glapp mellan å ena sidan de som är intresserade av och söker till VAL och å andra sidan de som faktiskt kan antas till utbildningen.

---

¹² UKÄ konstaterar i sin rapport att många har sökt till VAL flera gånger men inte bedömts aktuella för studier. Därför är det rimligt att andelen som bedöms vara aktuella för studier är lägre bland samtliga sökande än bland dem som bara har sökt till VAL en gång. UKÄ:s statistik visar dock att andelen som är aktuella för studier har minskat över tid i båda grupperna.

2. Nuvarande reglering av VAL-utbildningarna

I VAL-förordningen finns inledningsvis bestämmelser om utfärdandet av vissa examina som kan vara behörighetsgivande för legitimation enligt 2 kap. 16 § skollagen (2010:800). Bestämmelserna omfattar både nuvarande och äldre examensordningar. Förordningen innehåller i övrigt bestämmelser om högskoleutbildningar som anordnas med särskilda medel och som syftar till att erbjuda vidareutbildningar av lärare och förskollärare så att de uppnår sådan behörighetsgivande examina (1 §).

2.1 Vad krävs för behörighet för studier inom VAL?

Bestämmelser om behörighet för lärare och förskollärare till utbildningen inom VAL finns i 8–11 §§ VAL-förordningen. Behörig till en lärarutbildning inom VAL är den som är verksam som lärare hos en huvudman inom skolväsendet, som saknar en examen som ger behörighet för lärarlegitimation och som på grund av tidigare högskoleutbildning (eller motsvarande utbildning) eller arbetslivserfarenhet som lärare har förutsättningar att uppnå en behörighetsgivande examen inom VAL (9 §).

Motsvarande bestämmelser gäller för behörighet till förskollärarytbildningen inom VAL. Sökande ska vara verksam som förskollärare, sakna en behörighetsgivande utbildning och på grund av tidigare högskoleutbildning, tidigare motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet som förskollärare ha förutsättningar att uppnå en behörighetsgivande examen inom VAL (10 §).

I VAL-förordningen anges också att utöver vad som anges i 9 eller 10 §§ ska den sökande ha genomgått högskoleutbildning eller på något annat sätt ha förvärvat motsvarande kunskaper i sådan omfattning att en behörighetsgivande examen enligt 2 kap. 16 § skollagen kan uppnås inom ramen för en utbildning inom VAL (11 §).

2.2 Hur genomförs utbildningen?

Utbildning som ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som lärare enligt 2 kap. 16 § skollagen, får för en student sammanlagt omfatta högst 120 hp (14 § första stycket).

För en lärare eller förskollärare med viss yrkeserfarenhet (17 §) som har de kunskaper inom det förskolepedagogiska området som krävs för en för-

skollärarexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (19 §) ska utbildningen för en student sammanlagt omfatta 30 hp inom den utbildningsvetenskapliga kärnan (14 § andra stycket).

Utbildningen ska anordnas på minst kvartstid. Om utbildningen ska leda till en examen som kan vara behörighetsgivande för lärarlegitimation, får den för en student pågå under högst fyra år (14 § tredje stycket).

Utbildningarna ska planeras med hänsyn till varje students tidigare utbildning och erfarenhet (15 §).

2.3 Vilka krav ställs för examen för studenter med viss yrkeserfarenhet?

I VAL-förordningen finns särskilda bestämmelser om krav för förskolläraryrkes-, grundläraryrkes-, ämnesläraryrkes- och yrkesläraryrkesexamen (19–22 §§ och 25–29 §§) samt för ämnesläraryrkesexamen som omfattar något eller några av ämnena dans, teater eller rörelse och drama (23–24 §§ och 27–28 §§). I dessa bestämmelser regleras att om en student har de kunskaper inom det förskolepedagogiska området eller det fritidspedagogiska området eller de ämneskunskaper i det eller de undervisningsämnen som krävs för en examen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) ska studenten anses uppfylla kraven för respektive examen. I 17 § VAL-förordningen anges dock att det endast gäller studenter som

- har arbetat i skolväsendet i en eller flera anställningar som lärare eller förskollärare under sammanlagt minst åtta läsår eller motsvarande under de senaste 15 åren före såväl den 1 juli 2015 som den dag utbildningen ska vara slutförd,
- var anställda som lärare eller förskollärare i skolväsendet den 1 december 2013, och
- inom ramen för utbildning enligt denna förordning har fullgjort studier inom den utbildningsvetenskapliga kärnan om 30 hp.

2.4 Ansökan och antagning i praktiken

2.4.1 VAL är en skräddarsydd vidareutbildning

Eftersom varje person söker till VAL med sin unika uppsättning av meriter och, om han eller hon blir antagen, ska ha en individuellt anpassad studiegång, har VAL-lärosätena i samverkan utarbetat olika metoder och arbetssätt för bedömning av ansökningar om antagning i praktiken.

Antagning till VAL sker vår och höst. Samtliga ansökningar till VAL lämnas till Umeå universitet, oavsett vid vilket lärosäte den sökande avser att studera. Först bedöms om den sökande är behörig till VAL (9 och 10 §§). Den sökande ska vara verksam som lärare eller förskollärare i skolan eller förskolan. Dessutom ska den sökande på grund av tidigare högskoleutbildning, tidigare motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet som lärare eller förskollärare ha förutsättningar att nå en lärar- eller förskollärarexamen genom en utbildning inom VAL. För en lärare innebär det att en examen ska kunna nås genom att studera högst 120 hp medan utbildningen för en förskollärare ska omfatta studier om sammanlagt 30 hp UVK (14 §).

Alla som söker en utbildning inom VAL får en individuell prövning av tidigare studier och arbetslivserfarenhet. Tillsammans med en formell anmälan till utbildningen ska kurs- och tjänstgöringsintyg som detaljerat beskriver den sökandes utbildnings- och arbetslivserfarenhet skickas in. VAL-lärosätena gör en bedömning om poängutrymmet inom VAL-utbildningarna är tillräckligt för att den sökande ska kunna nå en examen.

2.4.2 Lärare har möjlighet att studera högst 120 högskolepoäng inom VAL

För yrkesverksamma lärare prövas om den sökande kan nå en behörighetsgivande lärarexamen inom 120 hp. Det finns inget exakt krav på omfattningen av tidigare yrkeserfarenhet, men de flesta av VAL-lärosätena bedömer det rimligt att den sökande har arbetat minst ett par år som lärare. Inte heller finns det några formella krav på omfattningen av tidigare studier. Den sökandes reella kompetens kan motsvara delar av kraven för ämnesstudier. VAL-lärosätena har dock bedömt att eftersom flera av examensmålen för lärarutbildningarna som anges i examensordningen (bilaga 2 i högskoleförordningen) har en mer teoretisk karaktär är det svårt att uppnå dem endast genom yrkeserfarenhet. Studierna inom VAL kan omfatta både ämnesstudier och studier inom den utbildningsvetenskapliga kärnan och verksamhetsförlagd utbildning. För att säkerställa att den som erhåller en

examen uppfyller examensmålen i högskoleförordningen har VAL-lärosätena arbetat med bedömning av reell kompetens genom validering.

2.4.3 Lärare och förskollärare med tillräcklig arbetslivserfarenhet har möjlighet att få en examen efter att ha studerat 30 högskolepoäng inom VAL

Enligt VAL-förordningen kan det för vissa studenter med minst åtta års yrkeserfarenhet vara aktuellt med en kortare utbildningsväg som omfattar 30 hp studier inom UVK. Det gäller lärare och förskollärare med minst åtta års yrkeserfarenhet och tillräckliga ämneskunskaper.

I första hand granskas om den sökande har arbetat minst åtta år under de senaste 15 åren före den 1 juli 2015 samt om den sökande varit anställd som lärare eller förskollärare den 1 december 2013 (17 §). Åtta års yrkeserfarenhet bedöms av VAL-lärosätena motsvara 30 hp utbildningsvetenskaplig kärna och 30 hp verksamhetsförlagd utbildning.

Därefter bedöms om den sökande har förkunskaper så att en behörighetsgivande examen kan uppnås efter att ha fullgjort studier inom den utbildningsvetenskapliga kärnan om 30 hp inom ramen för VAL. I praktiken innebär det att kravet på ämneskunskaper för en grund- eller ämneslärarexamen eller kravet på kunskaper inom det förskolepedagogiska området för en förskollärarexamen ska vara uppfyllt.

2.4.4 Sökandens kunskaper bedöms inför antagning

Det är viktigt att bedömningen av de sökandes meriter blir likvärdig och rättssäker. VAL-lärosätena har i samverkan arbetat för att ta fram gemensamma riktlinjer och metoder för att bedöma de sökandes reella kompetens till både lärar- och förskolläraryt utbildningarna.

Ett exempel är validering av reell kompetens för förskolläraryt utbildningen inom VAL. Lärosätena som erbjuder denna utbildning har tagit fram ett gemensamt valideringsunderlag för att säkerställa att den sökande uppfyller kraven för förskolläraryt examen. Lärosäten måste kunna validera att den sökande kan tillgodoräkna sig 120 hp inom det förskolepedagogiska området. Validanten får möjlighet att beskriva kunskaper, förmågor och förhållningssätt inom områden som inte lika självklart tillämpas i den dagliga undervisningen i förskolan, t.ex. barns kommunikation och språkutveckling, grundläggande läs-, skriv- och matematikinlärning samt medier och digitala miljöer. Om den sökande har genomfört högskolestudier inom något av

områdena som ska valideras kan studenten hänvisa till genomförda studier och bifoga kursplaner med litteraturförteckningar. Förskolechefen ska intyga att han eller hon instämmer med validantens beskrivning av sin kompetens i valideringsunderlaget. VAL-lärosätena sammanställer valideringsunderlaget, men det är först när 30 hp studier inom UVK genomförts som resultaten av valideringen blir synliga i Ladok, det IT-system som används för att dokumentera studier på kurser och utbildningsprogram vid svenska universitet och högskolor.

2.4.5 För sökande som inte är aktuella för studier ges ett informerat avslag

Om den sökande bedöms inte kunna nå en behörighetsgivande examen inom ramen för en utbildning inom VAL ges ett så kallat informerat avslag med information om vad som saknas för att den sökande i ett senare skede ska kunna ansöka till VAL igen.

3. VAL-förordningen ska ändras för att fler ska kunna nå en lärar- eller förskollärarexamen inom VAL

3.1 En anställning som förskollärare ska inte vara ett krav för utbildning inom VAL

Förslag: Det behörighetskrav till utbildning inom VAL som kan leda till en behörighetsgivande examen som förskollärare, som innebär att en sökande ska vara verksam som förskollärare i förskolan tas bort och ersätts med ett krav på att den sökande ska medverka i undervisningen på en förskola.

Kravet på att en sökande ska ha varit anställd som förskollärare under sammanlagt åtta år för att kunna gå den kortare utbildningen på 30 högskolepoäng tas bort. I stället ska den sökande inom ramen för en anställning ha medverkat i undervisningen i förskolan under minst åtta år.

Skälen för förslaget

Bestämmelser i skollagen gör att personer som saknar behörighet och legitimation sällan anställs som förskollärare

Skollagens reglering innebär att endast förskollärare som är behöriga och legitimerade får bedriva undervisning i skolväsendet (2 kap. 13 § skollagen). Om det inte finns någon legitimerad förskollärare att tillgå får dock en annan förskollärare bedriva undervisning. En sådan förskollärare ska vara lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt ha en

utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande (2 kap. 18 § skollagen). Personen får anställas och bedriva undervisning under högst ett år i sänder (2 kap. 21 § skollagen). Ansvarig för undervisningen kan dock endast en legitimerad förskollärare vara (2 kap. 15 § skollagen). Dessa bestämmelser innebär sammantaget att en förskollärare som saknar behörighet och legitimation kan anställas och bedriva undervisning i förskolan. En olegitimerad förskollärare kan dock inte ansvara för undervisningen till skillnad från en olegitimerad lärare som på grund av undantag i skollagen i vissa fall kan ansvara för undervisningen (2 kap. 15 § andra stycket skollagen). Samtidigt får det i undervisningen i förskolan finnas annan personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens utveckling och lärande främjas (2 kap. 14 § skollagen), t.ex. barnskötare. I dag finns många personer med en anställning som barnskötare som har arbetat i förskolan under många år. Flera av dessa har påbörjat utbildningar, tagit del av fortbildningsinsatser och har haft mer kvalificerade arbetsuppgifter som närmat sig en förskollärares arbete i förskolan. På så sätt har de fått möjlighet att utvecklat reell kompetens inom flera områden som förskollärarytbildningen omfattar. Dessa personer har däremot inte varit formellt anställda som förskollärare.

Det behörighetskrav som avser viss typ av nuvarande yrkesverksamhet ska justeras. I dag anges i VAL-förordningen att ett behörighetskrav för utbildning som ska leda till förskollärarexamen är att den sökande ska vara verksam som förskollärare (10 §). Mot bakgrund av bestämmelserna i skollagen finns det risk för att denna bestämmelse uppfattas som otydlig. Det som inom ett arbetslag i huvudsak skiljer en förskollärares arbetsuppgifter mot övrig personals uppgifter är att förskolläraren ska ta ansvar för stora delar av verksamheten i förskolan (Förordning [SKOLFS 2018:50] om läroplan för förskolan, Läroplan för förskolan, Lpfö 18). Att då vara verksam som förskollärare kan tolkas som att den sökande i första hand ska ansvara för undervisningen i förskolan, vilket inte är förenligt med bestämmelserna i skollagen.

Eftersom den som saknar en behörighetsgivande examen och legitimation vanligtvis inte anställs som obehörig förskollärare utan i stället anställs som barnskötare (2 kap. 14 § skollagen) kommer många av de personer som skulle kunna vara aktuella för en utbildning inom VAL inte att vara anställda eller verksamma som förskollärare i förskolan. Det föreslås därför att behörighetskraven för en förskollärarytbildning inom VAL ska ändras. Det

ska räcka att en sökande medverkar i undervisningen i förskolan – under förutsättning att övriga behörighetskrav är uppfyllda – för att sökanden ska vara behörig till en utbildning inom VAL som leder till en examen som är behörighetsgivande för legitimation som förskollärare. Denna ändring medför att såväl obehöriga förskollärare som barnskötare kommer att kunna vara behöriga till en sådan utbildning.

Det finns i dag krav på tidigare anställning som förskollärare som utestänger kvalificerade sökande till förskollärarytbildningen inom VAL

Inom VAL kan en student med yrkeserfarenhet och tidigare studier nå en behörighetsgivande examen som förskollärare genom en kortare utbildning som omfattar 30 hp utbildningsvetenskaplig kärna. Ett krav är dock att studenten har varit anställd som förskollärare under minst åtta år (17 § 1). Som nämnts tidigare är det dock ett behörighetskrav i VAL att en sökande har förutsättningar att nå en behörighetsgivande examen för legitimation som lärare eller förskollärare enligt förordningen (9 och 10 §§), varför en sökandes meriter valideras redan i antagningsförfarandet (se avsnitt 2.4).

VAL:s nationella ledningsgrupp har framfört till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) att krav på att en person måste ha varit anställd som förskollärare för att kunna studera inom VAL stänger ute välutbildade barnskötare med högskolemeriter i relevant ämnesområde samt med andra påbyggbara utbildningar, t.ex. för att uppnå något som tidigare kallades lokal behörighet. Samma personer kan även ha uppåt tjugo års yrkeserfarenhet av kvalificerade arbetsuppgifter inom förskolan.

Även Universitetskanslersämbetet (UKÄ) lyfter i sin granskning av VAL¹³ fram att bestämmelsen i 17 § med krav på bl.a. formell anställning som förskollärare utgör ett hinder för tillträde till utbildning för att nå en behörighetsgivande examen som förskollärare. Inför hösten 2015 bedömdes 62 procent av samtliga som sökt till VAL för första gången vara aktuella för studier. Motsvarande andel som sökte till förskollärarytbildningen var endast 30 procent.

I en rapport som VAL-lärosätena har tagit fram om förskollärarna inom VAL¹⁴ konstateras att under de tre ansökningsomgångarna ht 2014, vt 2015

---

¹³ VAL II – delrapportering av ett regeringsuppdrag – med fokus på kompetensförsörjning och resultaten hittills. UKÄ 2018.Diarienummer U2018/04256/UH

¹⁴ Validering av förskolepedagogiskt område. Rapport från VAL.

och ht 2015 inkom 516 ansökningar. Gruppen sökande var i genomsnitt 46 år och hade 15 års erfarenhet från arbete i förskolan. I genomsnitt hade de sökande 136 högskolepoäng med sig varav dessa till största delen utgjordes av kompetenshöjande utbildningarna riktade mot förskola. 124 av de sökande som inte blev aktuella för studier hade totalt mer än åtta års tjänstgöring i förskolan, men anställningstiden som förskollärare understeg åtta år eftersom dessa i huvudsak varit anställda som barnskötare.

En sökande ska inom ramen för en anställning ha medverkat i undervisningen i förskolan under minst åtta år för att kunna antas till den kortare utbildningen om 30 högskolepoäng

Av ovan nämnda skäl föreslås att kravet på att en sökande ska ha varit anställd i minst åtta år som förskollärare för att kunna gå den kortare utbildningsvägen inom VAL ersätts av ett krav på att sökanden ska inom ramen för en anställning ha medverkat i undervisningen i förskolan under minst åtta år. Det kan, som tidigare nämnts gälla såväl obehöriga förskollärare som barnskötare som efter kompetensutveckling fått ta ett större ansvar för det pedagogiska arbetet på en förskola så att de i praktiken har haft mer kvalificerade arbetsuppgifter som närmar sig en förskollärares, t.ex. genom att hjälpa till att planera och utforma den pedagogiska verksamheten i enlighet med förskolans styrdokument och mål. I ansökan till VAL ska ett tjänstgöringsintyg bifogas där det framgår vad den sökande har arbetat och vilka arbetsuppgifter den sökande ha haft. Arbetsgivaren ska intyga att uppgifterna i tjänstgöringsintyget stämmer.

Samtidigt gäller fortfarande att det krävs förkunskaper motsvarande 120 hp inom det förskolepedagogiska området (19 §). Sökanden kommer antingen att ha studier som motsvarar större delen av 120 hp inom det förskolepedagogiska området eller också kommer yrkeserfarenheten att vara av sådan karaktär att den sökande kan åberopa reell kompetens baserat på arbete. Då krävs det att den sökande har haft mer kvalificerade arbetsuppgifter och har haft möjlighet att kunna utveckla kunskaper och kompetens som är relevanta för förskolläraryrket i sin yrkesverksamhet. Därför görs bedömningen att kraven för tillträde till utbildningen även i fortsättningen kommer att vara tillräckligt höga.

3.2 Kravet på att en sökandes yrkeserfarenhet ska härröra från tiden före den 1 juli 2015 för att få gå den kortare utbildningen tas bort

Förslag: Kravet på att en sökande (en lärare eller personal inom förskolan) ska ha åtta års yrkeserfarenhet under en 15-årsperiod från tiden före den 1 juli 2015 för att kunna antas till den kortare utbildningen ersätts med ett krav på att sökanden ska ha åtta års yrkeserfarenhet senast ett år innan VAL-utbildningen påbörjas. Minst tre av de åtta åren ska vara sammanhängande.

Skälen för förslaget

Åtta års yrkeserfarenhet ska ha uppnåtts senast ett år innan utbildningen påbörjas...

Bestämmelsen om att en sökande ska ha åtta års yrkeserfarenhet från tiden före den 1 juli 2015 för att bli antagen till den kortare utbildningen inom VAL (9 §, 10 § och 17 § 1) gör att lämpliga personer med gedigen yrkeserfarenhet och tidigare studier som skulle haft goda förutsättningar att tillgodogöra sig den kortare utbildningen missar möjligheten att gå den, något som VAL:s nationella ledningsgrupp har påtalat.

Eftersom antagning till utbildningarna inom VAL kan göras fram till den 30 juni 2026 kommer yrkeserfarenheten att behöva ha ägt rum allt längre tillbaka i tiden. Den sista omgången personer som antas till utbildningen med minst åtta års yrkeserfarenhet måste då ha gjort sin behörighetsgivande tjänstgöring mer än 11 år innan utbildningen påbörjas.

De kunskaper och erfarenheter som en sökande har med från sin långa yrkeserfarenhet påverkas kvalitetsmässigt inte av om arbetet skedde före ett specifikt datum. Bestämmelsen är således inte anpassad till dagens förhållanden och kommer att bli allt mer föråldrad ju längre tiden går. Det finns därför skäl att uppdatera den. Det föreslås därför att det särskilda kravet för examen för sökande med viss yrkeserfarenhet ska omfatta sökande som har varit yrkesverksamma som lärare eller förskollärare under minst åtta år senast ett år innan utbildningen påbörjas. Det innebär att även sökande som fått sin yrkeserfarenhet under senare år kan bli aktuella för en kortare utbildningsväg inom VAL.

... och delar av yrkesverksamheten ska vara sammanhängande

Bestämmelsen om att åtta års yrkeserfarenheten ska ha ägt rum före den 1 juli 2015 omfattar också ett krav på att detta ska ha skett under en 15-

årsperiod (17 § 1). Det innebär att yrkeserfarenheten har varit sammanhängande över tid. Om bestämmelserna om datumen för när yrkeserfarenheten ska ha ägt rum ändras behöver också bestämmelsen om en 15-årsperiod ändras. Att den sökande ska ha arbetat som lärare eller förskollärare under minst åtta år senast ett år innan utbildningen påbörjas kommer att innebära att arbetslivserfarenheten kan ha ägt rum under ett allt större tidsintervall. Exempelvis skulle en sökande som i dag är runt 50 år ha kunnat arbeta som obehörig lärare eller förskollärare under en period i slutet av 90-talet eller början av 2000-talet. Därefter har han eller hon kanske ägnat sig åt ett annat yrke för att sedan återkomma till lärar- eller förskolläraryrket. En sådan person skulle i praktiken kunna ha åtta års yrkeserfarenhet som lärare eller förskollärare men under en längre period än 15 år. En begränsning till en 15-årsperiod skulle kunna innebära att så kallade återvändare utestängs från VAL, en effekt som inte vore önskvärd.

Samtidigt medför kravet om en 15-årsperiod att arbetet som lärare eller förskollärare har ägt rum relativt sammanhängande. Om det inte finns någon borte tidsgräns för när yrkeserfarenheten ska ha ägt rum skulle det kunna finnas sökande som har haft många tillfälliga korta anställningar utspridda över tid hos olika arbetsgivare. Det är rimligt att anta att sådan yrkesverksamhet inte har varit lika gynnsam för den obehöriga lärarens eller förskollärarens utveckling av sitt yrkeskunnande.

Ett examensmål för lärar- och förskolläraryrkesutbildningarna är att kunna arbeta självständigt som lärare eller förskollärare i den verksamhet som utbildningen avser genom att t.ex. ha kunskaper om barns och ungdomars utveckling, lärande och behov, samt att kunna dokumentera och analysera barns och elevers utveckling samt att visa förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter. Att arbetet som lärare eller förskollärare har skett under en sammanhängande period bidrar sannolikt till att skapa bättre förutsättningar att utveckla de kunskaper och förståelse samt färdigheter och förmågor som anges i examensmålen för lärar- och förskolläraryrkesutbildningarna och som därför ska valideras. Genom att lära känna en arbetsplats kan arbetsuppgifter och företeelser som först är nya och obekanta bli rutin och då finns det möjligheter att lära och erfara nya saker. Att arbeta tillsammans med kollegor under längre tid och utveckla relationer till barn och elever kan skapa förutsättningar för fördjupade samarbeten och lärdomar.

Därför föreslås att bestämmelsen med krav på arbetslivserfarenhet inom ramen för en 15-årsperiod ersätts med ett krav på att minst tre år av de åtta åren av yrkesverksamhet ska ha ägt rum under en sammanhängande period. En sådan bestämmelse medger att yrkeserfarenheten kan ha ägt rum över längre tid men garanterar samtidigt att den sökande varit engagerad i yrket med viss kontinuitet och på det sättet fått möjlighet att växa in i yrkesrollen och utvecklats. Den föreslagna förändringen av bestämmelsen innebär dock inte att den sökande måste ha haft anställning hos samma arbetsgivare eller på samma skolenhet för att yrkeserfarenheten ska betraktas som sammanhängande.

3.3 Kravet på att ha varit anställd som lärare eller förskollärare den 1 december 2013 för att få gå den kortare utbildningen tas bort

Förslag: Kravet på att en sökande ska ha varit anställd som lärare eller förskollärare den 1 december 2013 för att få gå den kortare utbildningen tas bort och ersätts med ett krav på att sökanden ska ha varit anställd som lärare eller inom ramen för en anställning medverkat i undervisningen på en förskola senast ett år innan utbildningen påbörjas.

Skälen för förslaget

Det finns som nämnts i avsnitt 2.3 särskilda krav i VAL-förordningen för att studenter med viss yrkeserfarenhet ska kunna få en behörighetsgivande examen som lärare eller förskollärare. Ett sådant krav är att studenten ska ha varit anställd som lärare eller förskollärare i skolväsendet den 1 december 2013. Datumet har ingen logisk koppling till de sökande eller utbildningarna inom VAL. Det finns inga speciella erfarenheter eller kunskaper som de som var anställda som lärare eller förskollärare just denna dag har som skulle gå förlorat om bestämmelsen om detta specifika datum togs bort.

Bestämmelsen om datumet har däremot stoppat meriterade sökande från att kunna antas till VAL. VAL:s nationella ledningsgrupp uppger att ca 2 procent av de sökande till förskolläraryt utbildningen inom VAL inte har varit anställda den 1 december 2013¹⁵. Under perioden hösten 2013 till hösten 2018 rör det sig om ca 25 personer av totalt 1 272 förskollärare som sökte till VAL. Det kan dock finnas ett mörkertal eftersom intresserade och i övrigt meriterade personer kanske inte har sökt utbildningen då de på förhand vetat

---

¹⁵ Validering av förskolepedagogiskt ämnesområde. Rapport från VAL:s nationella ledningsgrupp.

att de inte skulle omfattas av denna bestämmelse. Därutöver finns det sökande till de olika lärarutbildningarna som av samma anledning inte omfattas av de särskilda kraven för examen för grund- och ämneslärarstudenter med viss yrkeserfarenhet, vilket bl.a. brev till Utbildningsdepartementet vittnar om.

Därför föreslås att de särskilda kraven för examen för studenter med viss yrkeserfarenhet ska omfatta personer som har varit anställda som lärare i skolväsendet, eller som inom ramen för en anställning har medverkat i undervisningen i förskolan senast ett år innan utbildningen påbörjas. Kravet garanterar en förankring inom skolväsendet samt tidigare yrkeserfarenhet och anställning, men kommer att vara likvärdigt för studenter oavsett när de utbildar sig inom VAL. En sådan ändring kommer att leda till att fler som har förutsättningar att nå en behörighetsgivande examen som lärare eller förskollärare genom åtta års yrkeserfarenhet och 30 hp inom den utbildningsvetenskapliga kärnan kan öka, vilket i sin tur leder till fler behöriga och legitimerade lärare och förskollärare.

3.4 Bedömning av behörighet till VAL ska kunna göras genom särskilt prov

Förslag: Obehöriga lärare och förskollärare som söker till VAL ska kunna få sin behörighet bedömd genom särskilda prov.

Skälen för förslaget

VAL bygger på att tidigare studier och yrkeserfarenhet gör att en obehörig lärare och förskollärare kan nå en behörighetsgivande examen för legitimation genom en kortare utbildning. Det förutsätter dock att tidigare studier kan tillgodoräknas och reell kompetens genom att tidigare yrkeserfarenhet kan valideras och tillgodoräknas. Att göra omfattande valideringar av reell kompetens är därför ett centralt arbete för VAL-lärosätena. VAL-lärosätena har utarbetat metoder för validering, t.ex. genom särskilt utformade valideringsuppgifter. Det finns ett behov av att tydliggöra bestämmelserna om behörighet så att detta arbete kan fortskrida.

Behörighet till VAL-utbildningarna

I stället för bestämmelserna om grundläggande och särskild behörighet som anges i högskoleförordningen (7 kap. 5, 8–11, 25 och 28–31 a §§) gäller särskilda bestämmelser för behörighet till utbildningar inom VAL (9 och 10 §§). Förutom att den sökande ska vara yrkesverksam är ett behörighetskrav till en utbildning inom VAL att den sökande på grund av tidigare

motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet som lärare eller förskollärare har förutsättningar att nå en examen inom ramen för en utbildning inom VAL (9 och 10 §§). För en obehörig lärare innebär det att den sökande kan komplettera med maximalt 120 hp studier inom VAL för att nå en behörighetsgivande examen (14 §).

Förutom ämnesstudier eller studier inom det förskolepedagogiska området omfattar alla reguljära lärar- och förskollärarytbildningar en utbildningsvetenskaplig kärna om 60 hp och verksamhetsförlagd utbildning om 30 hp. En kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) som leder till en ämneslärarexamen omfattar just 60 hp utbildningsvetenskaplig kärna och 30 hp verksamhetsförlagd utbildning (förordning [2011:686] om kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen). Inom VAL gäller för sökande med minst åtta års yrkeserfarenhet som lärare eller förskollärare att en examen ska kunna nås efter studier om 30 hp inom den utbildningsvetenskapliga kärnan. Att ha varit anställd som lärare eller verksam i undervisningen på förskolan bedöms nämligen motsvara 30 hp verksamhetsförlagd utbildning och 30 hp utbildningsvetenskaplig kärna. En obehörig lärare ska i övrigt ha de ämneskunskaper som enligt bilaga 2 i högskoleförordningen krävs för behörighet i ett visst ämne och årskurser (20–29 §§ VAL-förordningen). En obehörig förskollärare ska ha förkunskaper som motsvarar 120 hp inom det förskolepedagogiska området (19 § VAL-förordningen). Det är alltså ett omfattande krav på förkunskaper i ämnen som den sökande kan ha fått genom tidigare studier eller reell kompetens.

VAL-lärosätenas arbete med bedömning av behörighet och validering

För att på ett likvärdigt och rättssäkert sätt kunna bedöma den sökandes reella kompetens har VAL-lärosätena gemensamt arbetat fram metoder och processer för bedömning och validering av de sökandes reella kompetens. Bland annat har några av VAL-lärosätena arbetat med mer omfattande projekt med syfte att utveckla valideringsmetoder för att synliggöra och säkerställa kunskaper och kompetens inom det förskolepedagogiska området och inom ämnesdidaktik inklusive metodik.

När VAL-lärosätena har utarbetat valideringsinstrument har det främst skett i relation till examensmålen¹⁶. Vissa examensmål har bedömts vara av en

---

¹⁶ Ett vanligt förfaringssätt är annars att validera mot befintliga kurser.

sådan karaktär att det krävs akademiska studier för att uppnå dem. Exempelvis bedöms ”väsentligt fördjupade kunskaper inom vissa delar av detta ämnesområde och fördjupad insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete” vara svårt att uppfylla enbart genom lång yrkeserfarenhet. Andra mål har bedömts vara mer sannolikt att en person har utvecklat i sin yrkesroll, exempelvis ”visa förmåga att i den pedagogiska verksamheten utveckla färdigheter som är värdefulla för yrkesutövningen”.

Valideringen ingår som en del av VAL-lärosätenas arbete med fördjupad kompetenskartläggning av de sökande. Om den sökandes formella meriter, t.ex. sammanställning av antal tjänsteår, intyg över tidigare studier och tjänstgöringsår, uppfyller villkoren för att omfattas av de särskilda kraven för examen för studenter med viss yrkeserfarenhet (17 § VAL-förordningen) erbjuds den sökande att sammanställa och uppvisa sin kompetens med hjälp av det framtagna valideringsunderlaget. Validanden ombeds beskriva och visa sina kunskaper, förmågor och förhållningssätt inom de områden som ska valideras. Om valideringen blir godkänd registreras detta mot slutet av utbildningen när den studerade ska ta ut sin examen.

Validering kan ske inom alla områden inom utbildningen: ämnesstudier, utbildningsvetenskaplig kärna och verksamhetsförlagd utbildning. Även för lärare som studerar upp till 120 hp inom VAL kan delar av utbildningens innehåll valideras mot den sökandes reella kompetens, vanligtvis genom en fördjupad kompetenskartläggning som kan innebära att den sökande ska arbeta med att sammanställa ett valideringsunderlag.

Överklagandenämnden för högskolan bedömer att behörighet till VAL inte får prövas med särskilt prov

I oktober 2019 fattade Överklagandenämnden för högskolan (ÖNH) ett beslut i frågan om ett lärosäte kan kräva att sökanden till VAL ska skriva ett valideringsprov för behörighet genom reell kompetens (reg.nr 23-835-18). En student hade sökt till VAL inför hösten 2018. För att bedöma om studenten kunde tillgodoräkna sig delar av utbildningen från reell kompetens fick studenten erbjudande om att göra en valideringsuppgift som bestod i att i en lokal på lärosätet skriftligt besvara ett antal frågor kopplade till den egna erfarenheten av att arbeta som lärare. Frågorna svarade mot ett antal examensmål inom 2011 års lärarexamina. Godkänd validering skulle resultera i att 15 hp utbildningsvetenskaplig kärna och 15 hp verksamhetsförlagd utbildning kunde tillgodoräknas från reell kompetens i samband med att

examen utfärdats. Den sökande bedömdes inte godkänd på valideringsuppgiften och saknade därför behörighet till utbildningen.

Studenten överklagade till ÖNH som i sitt beslut i ärendet konstaterar att även om en skriftlig redogörelse kan vara en möjlighet för den sökande att visa vilka kunskaper och färdigheter som förvärvats genom yrkesverksamhet saknas det stöd i aktuell förordning för att ställa upp några former av krav på att den sökande måste genomföra kompletterande prov eller andra uppgifter med godkänt resultat för att kunna bedömas som behörig till utbildningen enligt förordningen. ÖNH anser att ett sådant förfarande kan närmast liknas vid ett behörighetsprov och inte en bedömning av om den sökande uppfyller behörighetskraven med åberopade meriter.

VAL-lärosäten ska kunna validera studenter genom särskilda valideringsuppgifter. Alla lärosäten har i uppdrag att bedöma reell kompetens för att bedöma behörighet även om formell behörighet saknas och för att ge antagna studenter möjlighet att tillgodoräkna sig tidigare kunskaper och färdigheter för att få sin studietid förkortad. Tillvägagångssättet för validering kan skilja sig åt beroende på vilka meriter den sökande vill validera och vilken kunskap och kompetens som ska valideras. Några exempel på metoder för validering kan vara intervjuer med sakkunniga, teoretiska eller praktiska tester, eller inlämningsuppgifter¹⁷.

Eftersom beslutet i ÖNH innebär att metoder för validering som kan uppfattas som en form av extra prövning eller examination inte är förenliga med VAL-förordningen görs bedömningen i denna remisspromemoria att bestämmelserna behöver förtydligas så att VAL-lärosäten kan fortsätta att arbeta med de valideringsmetoder som de har arbetat fram. Då VAL bygger på att den sökande är verksam som lärare eller medverkar i undervisningen i förskolan och har med sig sådan yrkeserfarenhet in i utbildningen är validering av reell kompetens ett centralt verktyg i antagningen och utformningen av utbildningen inom VAL. Därför föreslås att det tydligt ska framgå att vid bedömning av behörighet till VAL och vid bedömning om rätten till att gå den kortare utbildningen om 30 hp utbildningsvetenskaplig kärna inom VAL får användas ett särskilt prov, vilket t.ex. kan vara en mer omfattande valideringsuppgift av examinationskaraktär.

---

¹⁷ Exempel från Göteborgs universitet.

3.5 Fler obehöriga i förskolan ska kunna studera längre inom VAL

Förslag: Verksamma inom undervisningen i förskolan ska kunna studera upp till 90 hp inom VAL för att nå en examen som kan vara behörighetsgivande för legitimation som förskollärare. Utbildningen får pågå under högst 3 år.

Skälen för förslaget

Även pedagogiskt verksamma i förskolan med mindre än åtta års yrkeserfarenhet bör ha möjlighet att studera för att nå en förskolläraryrkesexamen inom VAL

Enligt sammanställd statistik¹⁸ från Skolverket fanns det år 2016 drygt 105 800 anställda i förskolan. Om hänsyn tas till tjänstgöringsgrad motsvarar det 97 300 årsarbetare. Av dessa hade ca 39 procent av alla årsarbetare i förskolan en förskolläraryrkesexamen. Ca 20 procent av årsarbetarna hade slutfört en gymnasial utbildning för arbete med barn. Ytterligare 10 procent hade viss pedagogisk utbildning, t.ex. en högskoleutbildning utan examen eller en gymnasial utbildning utan slutbetyg.

Det finns alltså en stor grupp inom förskolan som saknar en förskolläraryrkesexamen men som kan ha tidigare studier och arbetslivserfarenhet som är relevanta inom en förskolläraryrkesutbildning. Skolverkets prognos när det gäller behovet av olika lärarkategorier¹⁹ visar att för att upprätthålla en nivå där andelen förskollärare i förskolan är ca 45 procent krävs en årlig examination av ca 4 000 förskollärare. Kompletterande vägar till förskolläraryrket, t.ex. VAL, där obehöriga förskollärare eller personer som är verksamma i undervisningen i förskolan kan validera tidigare yrkeserfarenhet och studier kan bidra till att fler personer når en behörighetsgivande examen på ett mer effektivt och ändamålsenligt sätt.

I dag är dock kraven för en förskolläraryrkesexamen så utformade att VAL endast är en möjlig utbildningsväg för några få. Till skillnad från lärare, där utbildningen får omfatta högst 120 hp, är utbildningen för förskollärare inom VAL bestämd till 30 hp inom den utbildningsvetenskapliga kärnan (14 §).

Kursfordringarna för en förskolläraryrkesexamen omfattar totalt 210 hp. 60 hp utgör utbildningsvetenskaplig kärna (UVK) och 30 hp är verksamhetsförlagd

¹⁸ Skolverket: Beskrivande data 2017. Förskola, skola och vuxenutbildning. Rapport 468, 2018

¹⁹ Skolverket (2017). Redovisning av uppdrag att ta fram återkommande prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier Dnr (U2016/02335/S).

utbildning (VFU). Eftersom förskollärare som läser inom VAL alltid ska ha arbetat minst åtta år i förskolan valideras den yrkeserfarenheten till 30 hp UVK och 30 hp VFU. Tillsammans med de 30 hp inom UVK som den studerande kan läsa inom VAL utgör det 90 hp. Resterande 120 hp består av studier inom det förskolepedagogiska området, något som den sökande måste ha tillägnat sig utanför utbildningen inom VAL. Enligt 10 § VAL-förordningen kan detta ha uppnåtts genom tidigare högskoleutbildning, tidigare motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet som förskollärare. VAL-lärosätena har tolkat bestämmelserna som att för att uppfylla kraven för förskollärexamen krävs i de flesta fall tidigare akademiska studier. Sökande med mindre än 45 hp har därför blivit kallade till intervju för att bedöma den sökandes förutsättningar att kunna nå en behörighetsgivande examen.

För att säkerställa att de krav för förskollärexamen som anges i 19 § kan uppfyllas inom VAL genomförs en fördjupad kompetenskartläggning i form av en valideringsuppgift som omfattar ett antal examensmål som är centrala för yrket men inte alltid är så självklara i yrkesutövningen och som därför behöver säkerställas. Ett exempel är förmågor och förhållningssätt inom områdena barns kommunikation och språkutveckling, grundläggande läs-, skriv- och matematikinlärning, naturvetenskap och teknik samt medier och digitala miljöer. Om den sökande har genomfört högskolestudier inom något av de områden som valideringsuppgiften omfattar finns möjligheten att i stället hänvisa till genomförda studier. Valideringsuppgiften görs individuellt i samband med antagningen till utbildningen. Uppgiften är krävande då den omfattar stora delar av de kunskaper, förmågor och förhållningssätt som ska vara uppfyllda för en förskollärexamen. Studenten får ca 2 månader på sig att genomföra den.

En analys av de sökandes profiler under ansökningsomgångarna hösten 2014 till hösten 2015 visade att av totalt 516 sökande bedömdes 304 personer omfattas av de särskilda kriterier i 17 § för studenter med viss yrkeserfarenhet och fick därmed möjlighet att validera kunskaper inom det förskolepedagogiska området som krävs för en förskollärexamen. Dessa personer var i genomsnitt 48 år, hade arbetat i 16 år i förskolepedagogisk verksamhet samt hade 146 hp med sig från tidigare studier. 118 personer fick avslag då valideringsunderlaget inte bedömdes uppfylla de krav som ställts för godkänt resultat eller på grund av att valideringsunderlaget inte inkommit.

Det finns således personer med lång yrkeserfarenhet och tidigare studier som är relevanta för förskolläraryrket som arbetar i förskolan men som inte har alla de kunskaper inom det förskolepedagogiska området som krävs för att kunna nå en förskollärarexamen inom VAL. Erfarenheter från den fördjupade kompetenskartläggningen visar dock att andelen studenter som kan nå en behörighetsgivande examen som förskollärare skulle kunna öka om det även vore möjligt att studera delar av det förskolepedagogiska området inom ramen för utbildningen inom VAL.

Flera av examensmålen för förskolläraryrket är av mer teoretisk karaktär och är inte så nära kopplade till den dagliga verksamheten i förskolan. Därför kan det vara svårare att ha tillägnat sig dessa kunskaper enbart baserat på lång yrkeserfarenhet. Att studenter med tidigare yrkeserfarenhet får möjlighet att studera tillsammans med andra med liknande erfarenheter innebär också många gånger ett positivt studiesammanhang för de som deltar genom att de kan utbyta erfarenheter med varandra. Det finns därför både kvantitets- och kvalitetsvinster med att erbjuda förskolläraryrket inom VAL som även kan omfatta studier inom det förskolepedagogiska området.

VAL:s nationella ledningsgrupp har i återkommande rapporter till regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) påtalat att fler förskollärare med tidigare studier och gedigen yrkeserfarenhet skulle kunna nå en behörighetsgivande examen om det fanns utrymme att i viss omfattning även läsa kurser inom det förskolepedagogiska området²⁰. Även Sveriges kommuner och landsting (SKL) har i en skrivelse till Utbildningsdepartementet påtalat behovet av att utbilda fler förskollärare inom VAL²¹.

Därför föreslås i denna remisspromemoria att bestämmelserna om förskolläraryrket genomföra kompletteras så att studerande ska kunna studera mer än 30 hp inom UVK och att det även blir möjligt att studera kurser från det förskolepedagogiska området. Det kommer att leda till att förskolläraryrket inom VAL bli tillgänglig för fler studenter, vilket i sin tur skulle leda till fler behöriga och legitimerade förskollärare.

---

²⁰ U2018/04182/UH. Vidareutbildning av lärare som saknar examen (VAL II-projektet). Redogörelse för genomförd verksamhet samt begäran om utbetalning av medel för höstterminen 2018 samt fördelning av extra resurser för 2019 och U2018/02167/UH VAL II-projektet: Redogörelse för genomförd verksamhet samt begäran om utbetalning av medel för höstterminen 2018.

²¹ SKL:s skrivelse Fler vägar till förskollärarexamen behövs. U2018/02937/UH)

Utbildning till en förskollärarexamen inom VAL ska omfatta högst 90 högskolepoäng

En bedömning av hur många högskolepoäng en utbildning inom VAL ska omfatta måste alltid göras i förhållande till de reguljära utbildningarna.

Förskollärarytbildningen omfattar 210 hp, vilket motsvarar 3,5 års heltidsstudier. Utbildningen kan påbörjas efter avslutad gymnasial utbildning. Flera lärosäten erbjuder också, på eget initiativ, möjlighet till kortare studievägar för studenter som arbetar i och har tidigare dokumenterad yrkeserfarenhet från förskolan, t.ex. Linnéuniversitetet som från hösten 2019 anordnar en förskollärarytbildning på distans för pedagogiskt verksamma i förskolan som omfattar 150 hp. Minst fem års erfarenhet av pedagogiskt arbete i förskolan motsvarande 100 procent efter 1998 varav minst två år sammanhängande är ett förkunskapskrav.

Under våren 2018 framförde VAL:s nationella ledningsgrupp ett förslag om att poängutrymmet för förskollärare borde utökas till 120 hp, dvs. lika stor omfattning som lärare inom VAL har möjlighet att läsa (U2018/02167/UH). Samma krav framfördes samtidigt av SKL, som ansåg att VAL bör omfatta förskollärarexamen på samma villkor som övriga lärarexamina, dvs. möjlighet att studera högst 120 hp (U2018/02937/UH).

Grunden för att nå en behörighetsgivande examen för legitimation som förskollärare är och bör vara den reguljära förskollärarytbildningen. Den står öppen både för den som t.ex. har utbildat sig till och arbetat som barnskötare under gymnasietiden och vill avancera till förskollärare, men även för den som har en annan bakgrund men vill arbeta som förskollärare.

Syftet med VAL är att vara en vidareutbildning av yrkesverksamma lärare eller förskollärare som har tidigare högskoleutbildning, tidigare motsvarande utbildning eller arbetslivserfarenhet som lärare eller förskollärare, men som saknar en behörighetsgivande examen. Inom VAL ska den sökande kunna komplettera sina studier på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt genom individuellt anpassade studieplaner. Målet är att nå en lärar- eller förskollärarexamen. VAL är således varken en påbyggnadsutbildning, som t.ex. speciallärar- eller specialpedagogutbildningen, eller fortbildningsinsats inom t.ex. matematik, språkutvecklande arbetssätt eller programmering eller en kompetensutvecklingsinsats för t.ex. återvändande lärare eller förskollärare.

I samband med legitimationsreformen kompletterades VAL-förordningen med bestämmelser om utbildning av förskollärare. Det var ett sätt att ge

personer som påbörjat en förskollärarytutbildning och arbetat länge i förskolan, men som kommit i kläm i samband med legitimationens införande, och som påbörjat en förskollärarytutbildning och arbetat länge i förskolan, möjlighet att nå en behörighetsgivande examen och legitimation. Kravet har varit att den sökande ska ha varit anställd som förskollärare under minst åtta år.

Nu föreslås att VAL ska bli tillgängligt för fler som har arbetat inom undervisningen i förskolan. Mot bakgrund av att VAL är en vidareutbildning blir ett poängutrymme om högst 120 hp alltför omfattande. Denna bedömning görs dels i relation till förskollärarytprogrammet som är 210 hp, dels för att det i dag finns reguljära förskollärarytutbildningar där den sökande har möjlighet att validera sin reella kompetens och därmed förkorta utbildningen. Som jämförelse kan nämnas att den reguljära utbildningen som grundlärare med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 och grundlärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6 omfattar 240 hp. Ämneslärarytutbildningen omfattar 240 till 330 hp beroende på inriktningen på årskurser och val av ämnen. Det finns dock bara möjlighet att läsa högst 120 hp inom VAL för att uppnå en behörighetsgivande examen som lärare.

I denna remisspromemoria görs därför bedömningen att en utbildning inom VAL som ska leda till en förskollärarytexamen bör omfatta högst 90 hp och får pågå under högst tre år. En sådan omfattning bedöms rimlig i förhållande till den reguljära utbildningens omfattning och för att VAL inte ska konkurrera med den. Då det för denna längre utbildning inte ställs krav på åtta års yrkeserfarenhet skapas större flexibilitet i studierna och därmed bedöms möjligheten för fler obehöriga förskollärare att nå en behörighetsgivande examen öka.

Det finns ett omfattande kompetensbehov inom förskolan, som inte helt kan tillgodoses inom VAL. I denna remisspromemoria bedöms att VAL endast bör omfatta utbildningar som leder till en examen. Det övergripande syftet med VAL är att öka andelen lärare och förskollärare med en behörighetsgivande examen för legitimation. Därför bedöms inte övriga kompletterande utbildningar inrymmas inom VAL. Regeringen har beslutat om ett särskilt uppdrag att skapa fler vägar in i läraryrket (U2018/3202/UH). Att erbjuda kompetensutveckling för barnskötare, t.ex. i form av poänggivande kurser som i ett senare skede skulle kunna tillgodoräknas inom en förskollärarytutbildning, skulle kunna göras inom en sådan satsning.

3.6 Förordningen justeras språkligt och redaktionellt för att bli tydligare

Förslag: Vissa paragrafer och rubriker i VAL-förordningen samt rubriken till förordningen justeras språkligt och redaktionellt för att förordningen ska bli tydligare.

Skälen för förslaget

I samband med att de förslagna innehållsmässiga ändringarna görs, föreslås också att förordningen justeras redaktionellt för att bli tydligare.

Begreppet huvudman utmönstras från 9 och 10 §§ och ersätts med en skrivning som tydligare anger att lärtjänstgöring som krävs för att kunna gå VAL kan fullgöras inom olika former i skolväsendet och oavsett om arbetet utförs genom en anställning hos en huvudman eller genom en anställning hos ett företag som anordnar undervisning på entreprenad. Angående pedagogisk personal i förskolan införs en skrivning som förtydligar att den tjänstgöring som krävs kan utföras i förskolan och, i likhet med motsvarande krav för lärare, oavsett om arbetet utförs inom ramen för en anställning hos en huvudman eller hos ett företag som anordnar undervisning på entreprenad. Eftersom begreppet huvudman inte längre används i VAL-förordningen tas även definitionen av det begreppet som finns i 2 § bort.

Behörighetskraven till utbildningen för lärare och förskollärare (9–10 §§) samlas i en paragraf som blir 9 §. Bestämmelsen i 11 § tas bort då den i sak inte tillför något nytt. Det sker följdändringar i de bestämmelser som hänvisar till dessa paragrafer. Följdändringar görs också genom en separat förordningsändring i den nya lydelse av 8 § som beslutades den 5 juli 2018 och som inte träder i kraft förrän den 1 januari 2022 (SFS 2018:1509).

I stället för att i rubriken benämna de bestämmelser som reglerar den kortare utbildningsvägen som ”särskilda krav för examen för studenter med viss yrkeserfarenhet” omformuleras rubriken till ”Förkortad utbildning för studenter med viss yrkeserfarenhet”. Bestämmelserna i 17 § omstruktureras så att det blir tydligare vilka krav som ställs för att man ska få gå den kortare utbildningen.

I 18 § regleras de krav som gäller för att en student ska få gå den kortare utbildningen för att uppnå en behörighetsgivande examen som ämneslärare i ämnena dans, teater eller rörelse och drama. Motsvarande ändringar som

föreslås i 17 § föreslås även i 18 §. Därutöver tydliggörs det i 17 § att den paragrafen inte uttömmande reglerar förutsättningarna för att få gå den kortare utbildningen för att nå en behörighetsgivande examen som ämneslärare utan att det även finns bestämmelse om kortare utbildning för att uppnå vissa examina som ämneslärare i 18 §.

Mot bakgrund av de innehållsmässiga och redaktionella ändringarna av VAL-förordningen behöver också förordningens rubrik ändras. Namnet på förordningen föreslås bli förordning (2011:689) om vissa behörighetsgivande examina för legitimation som lärare och förskollärare och om högskoleutbildningar i form av vidareutbildning av lärare och pedagogisk personal inom förskolan som leder till en lärar- eller förskollärary examen.

3.7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Förslag: Ändringarna i VAL-förordningen ska träda i kraft den 15 april 2020.

Skälen för förslaget

På grund av det stora behovet av lärare och förskollärare och att VAL-lärosätena redan i dag har befintlig kapacitet att anta fler studenter bör de föreslagna förändringarna träda ikraft så snart som möjligt. Därför föreslås att ändringarna träder i kraft den 15 april 2020.

3.8 Konsekvenser

3.8.1 Vilka som i första hand berörs av förslagen

De åtta lärosäten som erbjuder VAL berörs av förslagen. Det är de statliga lärosätena Umeå universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Malmö universitet, Karlstads universitet, Högskolan Dalarna och Stiftelsen Högskolan i Jönköping som är en enskild utbildningsanordnare.

Även offentliga och enskilda skolhuvudmän berörs i sin egenskap av arbetsgivare för obehöriga lärare och förskollärare. I vissa kommuner bedrivs verksamheten inom den kommunala vuxenutbildningen på entreprenad. Då kan t.ex. ett utbildningsföretag vara arbetsgivare och beröras av förslagen. Vidare berörs de personer som studerar eller som vill kunna studera inom VAL.

3.8.2 Konsekvenser för VAL-lärosäten

Förslagen innebär att fler obehöriga och yrkesverksamma lärare och förskollärare än i dag kommer att vara aktuella för studier inom VAL. Det kan medföra ett ökat behov av utbildningsresurser i form av lärare och lokaler.

Att öppna möjligheten för att läsa kurser inom det förskolepedagogiska området kommer att medföra ett behov av sådana kurser. De VAL-lärosäten som kommer att erbjuda utbildning för förskollärare erbjuder dessa kurser redan i dag, men strukturen, ordningen och innehållet i kurserna kan behöva göras om för att passa VAL-studenter. Om volymen av förskollärostudenterna inom VAL ökar finns en risk att det får konsekvenser för lärosätenas reguljära utbildningar. Eftersom utbildningsplatser finansieras med särskilda medel och platser på den reguljära förskolläroutbildningen ska ersättas inom takbelopp kan det vara mer gynnsamt för lärosätena att satsa på VAL-studenter. Samtidigt har några lärosäten fått i uppdrag att bygga ut sin förskolläroutbildning utan att lyckas vilket bör ställas i relation till att en ändring av VAL-förordningen syftar till fler studerande inom VAL.

En förändring av de bestämmelser som reglerar vilka som omfattas av de särskilda kraven för examen för studenter med viss yrkeserfarenhet kommer att innebära att studenter som tidigare inte bedömts aktuella för studier nu blir det. Enligt VAL-lärosätena kan det initialt röra sig om 500–800 studenter per ansökningsomgång de första åren för att sedan avta. Dessa studenter ska studera 30 hp inom UVK. Omfattningen av utbildningen är således begränsad. Samtidigt kommer VAL-lärosätenas arbete med antagning och validering att bli mer omfattande. I dag får VAL-lärosätena extra medel för detta arbete. Eftersom VAL pågått under ett flertal år och VAL-lärosätena har arbetat fram strukturerade och gemensamma metoder för granskning av ansökningarna och validering är bedömningen att det finns ett visst utrymme för ett ökat söktryck till VAL. En förändring av bestämmelserna som medger att lärare och förskollärare och annan pedagogisk personal inom förskolan med minst åtta års yrkeserfarenhet kan studera 30 hp UVK inom VAL kan dock pressa upp söktrycket väsentligt. Eftersom varje sökande ska få sina meriter prövade individuellt kommer VAL-lärosätena att behöva validera fler individer.

3.8.3 Konsekvenser för andra lärosäten med examenstillstånd för förskollärarytbildningen

De förordningsändringar som rör lärare och förskollärare och annan pedagogisk personal inom förskolan som har arbetat mer än åtta år och kan nå en examen inom ramen för 30 hp syftar till att denna kategori av studenter ska öka. En reguljär lärar- eller förskollärarytbildning är dock inget alternativ för dessa och det är därför inte sannolikt att söktrycket till de reguljära utbildningarna minskar på grund av dessa ändringar.

Däremot kan möjligheten för personer verksamma i undervisningen i förskolan att nå en examen inom 90 hp påverka intresset för och minska söktrycket till andra förskollärarytbildningar, kanske i synnerhet de utbildningar som erbjuder goda möjligheter för studenten att validera tidigare yrkeserfarenhet och på så sätt förkorta sin utbildning. Samtidigt kommer förskollärarytstudenter inom VAL att behöva ha mer omfattande tidigare studier och erfarenhet av yrket vilket kan tala emot att de olika utbildningarna konkurrerar med varandra.

VAL-lärosätena har byggt upp en gedigen erfarenhet av bedömning av reell kompetens och validering till lärarytbildningarna. Uppdraget att erbjuda utbildningar inom VAL omfattar också spridning av dessa erfarenheter. Med nya målgrupper för sökande till förskollärarytbildningen inom VAL kommer mer kunskap att byggas upp vilket i sin tur kan komma övriga lärosäten till del.

3.8.4 Konsekvenser för studenter

Förändringar inom VAL kommer att innebära att fler personer kommer att bli aktuella för studier inom VAL. Obehöriga lärare med viss yrkeserfarenhet och personer verksamma i undervisningen i förskolan kommer i större utsträckning att kunna studera inom VAL. För personer verksamma i undervisningen i förskolan som har tidigare studier och har arbetat länge i förskolan kommer möjligheten att nå en behörighetsgivande examen att öka väsentligt.

3.8.5 Konsekvenser för skolhuvudmän

Eftersom VAL riktar sig till yrkesverksamma lärare och personer som är verksamma i undervisningen i förskolan som saknar en behörighetsgivande examen och legitimation kan förslagen i denna promemoria ur ett kortsiktigt

perspektiv leda till ett ökat behov av vikarier inom skolan, förskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

I längden bör ökade möjligheter för obehöriga lärare och personer verksamma i undervisningen i förskolan att nå en behörighetsgivande examen inom VAL leda till att tillgången på behöriga och legitimerade lärare och förskollärare ökar. Med föreslagna förordningsändringar bedöms platserna inom VAL kunna fyllas vilket i sin tur medför att 200–300 fler lärare och förskollärare som finns i verksamheterna i dag blir behöriga och legitimerade.

3.8.6 Konsekvenser för barn och elever

De barn och elever som i dag undervisas av en obehörig lärare som beslutar sig för att studera inom VAL kommer att drabbas av ett lärarbyte. Detsamma gäller de barn som i dag går på en förskola där det finns pedagogisk personal som kan studera inom VAL och bestämmer sig för att göra det. I förlängningen kommer dock förslagen att innebära att fler barn och elever får undervisning av behöriga och legitimerade lärare eller förskollärare.

3.8.7 Ekonomiska konsekvenser

Utbildningarna inom VAL finansieras med särskilda medel inom anslag 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor. Under 2019 är ersättningen 86 563 kronor per helårsstudent. Under 2019 har medel avsatts för 1 250 helårsstudenter i regleringsbrev. Under 2018 redovisades 998 helårsstudenter och prognosen för 2019 är att hela det avsatta beloppet inte kommer användas. Det bedöms således finnas förutsättningar för att vidga målgruppen för VAL inom befintliga ekonomiska ramar och lärosätena har beredskap att ta emot fler studerande.

Eftersom regeringen styr ramarna för antalet helårsstudenter för vilka lärosätena får ersättning kommer en förordningsändring som medför en vidgad målgrupp inte medföra medel utöver den nivå som beräknas för VAL under kommande år och som regeringen redovisat beräkningar för i tidigare budgetpropositioner (senast i budgetpropositionen för 2018). Den utvidgade målgruppen kan dock komma att medföra fler sökande. Vid fler sökande än det finns platser får ett urval göras. En förordningsändring som leder till att fler bedöms kunna nå en behörighetsgivande examen och ökar antalet helårsstudenter inom VAL bör heller inte medföra några ekonomiska conse-

kvenser för lärosätena i fråga om utbildningsplatser då kostnader för utbildningen ersätts genom särskilda medel från anslag 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor.

De ändringar som berör sökande med viss yrkeserfarenhet kommer att medföra en ökning av antalet sökande som bedöms vara aktuella för studier, där omfattningen av studierna blir 30 hp inom UVK. Sedan tidigare finns sökande som inte varit aktuella för studier på grund av att de inte varit anställda vid de datum som för närvarande krävs. När det gäller personer verksamma i undervisningen inom förskolan finns det ett större antal som inte haft en formell anställning som förskollärare under åtta år.

Att göra VAL-utbildningen tillgänglig för de som i dag är verksamma i undervisningen inom förskolan och att det dessutom kan bli möjligt att studera upp till 90 hp inom VAL för att uppnå en behörighetsgivande examen som förskollärare bedöms också medföra en ökning av antalet sökande till VAL. Enligt VAL:s nationella ledningsgrupp beräknas en ökning av antalet sökande med ca. 500–800 obehöriga lärare och obehöriga förskollärare och annan pedagogisk personal i förskolan per ansökningsomgång. Det kommer att innebära ett mer omfattande arbete med validering av de sökandes meriter, vilket medför ökade krav på administrativa resurser. I dag får VAL-lärosätena 10 miljoner kronor i ersättning för samordning och validering. Kostnaderna för validering beräknas öka med ca 3 miljoner kronor per år. För att kunna ersätta de ökade kostnaderna för validering kan det krävas att medel omprioriteras inom ramen för satsningen, vilket innebär att antalet helårsstudenter för vilka lärosätena kan få ersättning minskar något. Då dessa studenter inte bedöms ha lika lång genomsnittlig studietid bör det dock inte påverka antalet studenter som kan genomgå VAL i någon större utsträckning. Kostnaderna för validering beräknas öka med ca 3 miljoner kronor per år. Med nuvarande ersättningsnivå skulle det motsvara en minskning motsvarande ca 35 helårsstudenter. Som framgått ovan utnyttjas dock i dag inte avsatta medel fullt ut.

3.8.8 Konsekvenser i fråga om jämställdhet mellan kvinnor och män

Fler kvinnor än män studerar inom VAL. Förslagen i denna promemoria syftar till att öka antalet studenter inom VAL, vilket sannolikt innebär att fler kvinnor når en behörighetsgivande lärar- eller förskollärarexamen. Förslagen är dock inte utformade på ett sådant sätt att de är mer gynnsamma för

kvinnor än för män. Förslagen bedöms därför inte få några nämnvärda konsekvenser för jämställdheten.

3.8.9 Konsekvenser för integrationspolitiken

Förslagen i denna promemoria syftar till att öka antalet studenter inom VAL. Det bedöms i sig kunna bidra till att fler yrkesverksamma lärare eller förskollärare som saknar en behörighetsgivande examen, både bland dem som har eller inte har en utländsk bakgrund, får möjlighet att bli behörig och legitimerad lärare eller förskollärare. Förslagen bedöms mot denna bakgrund kunna underlätta integrationen.

3.8.10 Konsekvenser för företag och enskilda huvudmän

Förslagen i denna promemoria får samma konsekvenser för offentliga som enskilda huvudmän. Förslagen bedöms inte ha någon påverkan på konkurrensförhållandena för enskilda huvudmän. Förslagen bedöms inte medföra någon ökad kostnad eller i övrigt ha någon påverkan på enskilda huvudmän utöver det som beskrivits under rubriken Konsekvenser för skolhuvudmän.

Förslagen i denna promemoria kan medföra att företag som anställer lärare eller förskollärare och anordnar undervisning på entreprenad, t.ex. utbildningsföretag som har anlåtits av kommuner för att utföra undervisning inom den kommunala vuxenutbildningen, kan möta en ökad efterfrågan på deltidsanställningar av lärare eller förskollärare som saknar en behörighetsgivande examen och legitimation.